

ИВАН ВАЗОВ - „БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК „ ЗАЩИТА И ВЪЗХВАЛА НА РОДНОТО СЛОВО

Болезнено чувствителен към всичко, свързано с национално-историческото и духовното битие на България, Вазов не може да остане безразличен към някои недостойни нападки по отношение на българския език. Отрицателите на родното слово изразяват съмнение в творческите възможности на езика ни, отричат способността му да възпроизведе сложните извивки на мисълта и чувствата. Тези нападки са реалният повод да бъде създадено стихотворението „Българският език“, но истинското вдъхновение на поета идва от обичта към родното слово и съзнанието за отговорната мисия на твореца. Ето защо творбата излъчва светлината на искрено възхищение от българския език и едновременно с това е твърд отпор срещу опита да бъдат поругани моралните и духовните ценности на един народ. Със силата и красотата на собственото си поетическо слово.

Вазов не само осъжда низостта на хулителите и клеветниците на родния език, но доказва неговата съзидателна мощ. Одата е блестяща защита и възхвала на родното слово. В нея е изразено виждането, че езикът е средство за създаване на красота и инструмент за овладяване на необозримите духовни пространства. Той е изначалие, родова памет и национално самосъзнание, възплъщение на националния дух и характера на българина. Вазов изразява възторга си от красотата на родното слово, преклонението и любовта си към него, и по този начин отстоява своето – защитава националната чест и достойнство, като отхвърля несправедливите упреци.

В стихотворението „Българският език“ поетът изгражда великолепен образ на родното слово. Минало, настояще и бъдеще влизат в художествено единство. Стихотворението творчески пресъздава схемата на жанра похвално слово от старобългарската литература – патетичен увод, кратък лирически преход, същинска част, антитезисно представяща истинската същност на светеца (езика), тържествен обет в името на прославата му. Така творбата се превръща в свята защита, в апология на българския дух, оцелял чрез силата на словото. Сама по себе си тя е и възхвала на изразните възможности на родната реч.

Езикът е отражение на национално-историческата ни съдба. Словото е свята ценност, създадена от народа в неговата многовековна и неведнъж трагична история. Той се запазил у българската нация в най-драматичните моменти на миналото. Родният език изгражда духовната същност на човека, съставена от ценностите, унаследени от предците му, от историческата памет на народа му. Ето защо лирическият говорител се прекланя пред достойнствата на речта, пламенно и родолюбиво я възхвалява и защитава от нападите и клеветите. Тези внушения Вазов постига като одухотворява образа на българския език. Той е участник в поетичен диалог. Лирическият говорител общува пряко с „езика“, обръщението към него придава спонтанност на изказа и подчертава искреността на преките характеристики. Още в първия стих е въведен епитетът „свещен“, който обгръща езика с ореол на святост. Това художествено определение Вазов използва много рядко. То е свързано с три вечни образа – България, майката и словото. Използваната инверсия поставя смислов и емоционален акцент върху възможно най-високото определение за езика. Свято е българското слово, защото е родово наследство, божествен дар и синоним на национално-историческата ни съдба. Езикът е свидетел на страдания и извисявания. Той е памет и връзка с дедите ни. Запазил е жива българската традиция.

Дълбоко изстрадана е съдбата на родното слово през вековете. Значението на изразите: „език на мъки, стонове вековни“, „тая дете ни роди“ не е еднопланово. Първият е синоним, както на лична болка, така и на робско страдание, вторият – на майката, но и на родината, в съответствие на възрожденската идентификация на двата образа – свещеният роден език слива образа на свещената майка с майката родина. Вплитат се в едно любов и болка. Посегателството към българския език е кощунствено, причинява „ядове отровни“. Епитетът инверсия „отровни“ акцентира върху трагичното в националната ни история, която е изпълнена с моменти на изпитания и доказвания. Анафоричното повторение „език“, съчетано с изрази, които внушават неговата святост, още в началото на творбата настоятелно предизвиква размисъл върху основния проблем – защитата на родното слово е дълг и отговорност на всеки българин.

Лирическият говорител се чувства син на своя народ. Две са нивата в святата съдбовност на връзката между него и езика. Ето защо често се забелязват местоименните форми „ми“, „мойте“, „те“, „тая“. Енергичната им смяна е доказателство за родова принадлежност, не само защото е част от родното, от съкровено то за всеки човек, а и защото българският език се отличава с красотата и съвършенство, и буди възторг.

Възхищението на лирическият говорител от достойнствата на българския език е разкрито в първа и втора строфа на одата. Чрез употребата на различни изразни средства: риторични въпроси, художествени определения, изградени във възходяща градация, инверсии, синонимни натрупвания, авторът разкрива и внушава красотата и могъществото на свещения, роден език.

Българският език е не само „свещен“, той е и „прекрасен“. Обобщаващият епитет разгръща богата гама от ореолни значения, израз на патриотична гордост и възхищение. Поетът акцентира върху богатите възможности и съвършенството на езика ни. Така авторът въвежда идеята за творческата мощ на родния език, който за съжаление сега е обруган и охулен. Риторичните въпроси: „...кой те не руга и кой те пощади от хули гадки?“, за да утвърди прекрасните качества на езика ни – неговите „звучи сладки“. Но чрез риториката на втора и трета строфа лирическият говорител подчертава белезите на прекрасното – родната реч е „мелодична“, „гъвкава“, „звънлива“. Лирическият говорител е запленил от благозвучието на езика ни. То идва от богатството на българската ни душевност, от тънкия усет за красотата. Родната реч притежава съзидателна сила: „какъв разкош и изразитост жива“. Внушенията за родното слово се подсилват чрез образно асоциативно въздействие: „звучи сладки“, „гъвкава, звънлива“, „руйни тонове“ и чрез звукописа, постигнат чрез съчетанията на съгласните „р“ и „л“ във втора и трета строфа. Риторичният въпрос: „Разбра ли някой...какъв разкош, какъв размах и изразитост жива?“ изразява едновременно възхищението пред естетическите достойнства на езика ни и възмущението от духовната глухота и слепота на ругателите. Ако някой няма сетива да възприеме богатството и музикалността на българското слово, то нека ги разбере чрез разума („разбра ли някой колко хубост, мощ...“).

Метафорите „хубост“ и „мощ“ са ярко доказателство за позицията на лирическият говорител, който нито за миг не забравя светостта на своя език. Епитетните инверсии „гъвкава“, „звънлива“ разкриват възхищението и красотата на родната реч. Разнообразието от естетически определения: „руйни тонове“, „изразитост жива“ и др. Допълнено от обобщената оценка „хубост“, бележат най-високата емоционална кулминация във възхвалата на българския език – израз на възхищението на поета.

В следващите строфи конфликтът се развива като обществена полемика, в която лирическият говорител с гражданска и публицистична страст поема защитата на родното слово. Недочутата мелодия, невидяната хубост, засягат родолюбивото му чувство. Глаголът „падна“, обобщението за „общия позор“ раждат гнева, защото са символ на една национална драма. Предателството към езика е предателство към родината и миналото ни. Болката е още по-голяма, защото в това отрицание с „думи кални“ взимат участие не само чужди, но и българи. За родолюбива това е непросто, още повече, че отричането на достойнствата на българския език е част от всеобщото отричане на „всичко мило нам и родно“. За Вазов това е равносилно на предателство към националните ценности, на всичко онова, което е съхранено в съзнанието и паметта на българите. Чрез одухотворения образ на поругаването е постигната представата за всеобщото страдание.

Полемиката се разгръща по-широко обаче от четвъртата строфа. Изказаната в нея ярост е толкова голяма, че преминава в ирония („не си можал да въплътиш във теб / създањята на творческата мисъл“). Чрез преизказното наклонение на глаголите лирическият говорител излага клеветите, че езикът ни бил беден, създаден само за битово обслужване („за груб брътвеж“), а не за „песен“, тоест за изкуство, не за въплъщаване на творческата мисъл:

*Не си можал да въплътиш във теб,
страданњята на творческата мисъл!
и не за песен геният ти слеп –
за груб брътвеж те само бил орисал!*

В преизказното наклонение се крият ирония и сарказъм, които говорят за дълбокото възмущение на Вазов от тези несправедливи твърдения, както и за гнева му към онези, които отправят груби обвинения към езика, без да са могли да вникнат в неговите качества и достойнства. Чрез експресивна лексика поетът дава нравствено определение на обвиненията, наричайки ги „ниска клевета“, „ругателство ужасно“, тъй като те произтичат не от обективна оценка, а от модно увлечение.

Поетът обаче намира начин да защити родния език от грозните нападки. Той сам, чрез своите произведения ще докаже неговите творчески възможности.

*Ох, аз ще взема черния ти срам
и той ще стане мойто вдъхновение,
и в светли тонове ще те предам
на бъдещото бодро поколение.*

Вазов е готов да измие „калта“, да разкрие словесното богатство, красотата и силата на българския език, неговия „чистий блясък“.

В антитезата „кал-блясък“ се съдържа дълбоката бездна между несправедливото обвинение и достойнството на езика ни.

Лирическият говорител не изпада в песимизъм. Той вярва, че „бъдещото бодро поколение“ – младите ще дадат своята вярна и справедлива оценка, и той ще им помогне за това. Чрез своето творчество авторът ще изтъкне и ще докаже красотата на словото. Непресъхващото родолюбие на поета, гордостта от творческата мощ, но и болката от охулването на родното слово, дават сили и

*го вдъхновяват да брани своя език.
... и с удара на твойта красота
аз хулниците твои ще накажа.*

Метафората съдържа несъвместими на пръв поглед понятия: „удар“ и „красота“. Тя обаче насочва към единствено възможното възмездие, което е продиктувано от поетичната сила на твореца и неговото родолюбие. Финалните две строфи са обет на поета пред родното слово. Те бележат и целия творчески път на поета. Срамът и позорът стават мощен импулс за творческото му вдъхновение, за отстояване на националното достойнство чрез словото и съзидание на бъдещето.

С цялото си творчество Ив.Вазов доказва, че е изпълнил дадения обет на българин и творец. С произведенията си той разкрива богатите възможности за художествен изказ на българския език. Стихотворението „Българският език“ е едно от най-големите художествени постижения на автора, в което възхищението от родния език, съчетано с възмущението от неговите хулители, е достойна възхвала на родната реч.